

LJUDI, Predrag Šidanin

Svaki grad je plod ljudskog rada i osmišljavanja. Čine ga njegovi žitelji - građani. Grad i njegovi žitelji su jedinstvena celina, nema grada bez građana. Ako ih i ima, to su napušteni, ukleti gradovi. U novijoj istoriji je Černobil primer za jedan takav grad. Problemi koje grad ima su problemi njegovih građana. Građane bih grubo podelio na stanovnike i na 'ljude'. Pod 'ljudima' podrazumevam sve one koji su odgovorni za planiranje, razvoj i održavanje grada. To su 'ljudi' različitih profesija, sa većim ili manjim stepenom odgovornosti prema gradu. Stanovnici su žitelji kojima je grad rodno mesto ili mesto u koje su se doselili, u kome rade i koji konzumiraju sadržaje grada. Stanovnici kojima je grad rodno mesto su generacijski vezani za grad i oni ga u biti paze i doživljavaju kao 'svoj'. 'Dodoši' su oni koji su u grad došli silom različitih okolnosti, kao i 'trbuhom za kruhom'. Malo njih je došlo zbog toga što ih je grad kao takav privukao svojim specifičnostima i lepotom, neki su došli na školovanje pa su ih životne okolnosti navele da u njemu i ostanu. Mnoštvo ih je došlo i zbog primoranosti da napuste svoja rodna mesta. Razni su motivi i okolnosti da neko ko je dodoš postane i građanin grada. U svakom slučaju, svi su dobrodošli, jer grad ne pravi razliku između starosedelaca i pridošlica, za njega su svi isti. Odgovornost za grad i njegov razvoj nose 'ljudi' - profesionalci, svi oni koji su se prihvatili da gradom upravljaju, da ga razvijaju, održavaju, da ga vode. Na njima je velika odgovornost i prema gradu i prema njegovim građanima, njihovim sugrađanima, a i prema sebi samima. Ta odgovornost je višeslojna, od one lične do one javne, od profesionalne do emotivne, od svakodnevnice do one koja ostavlja duboke tragove donetih odluka koje će imati refleksije na buduće generacije...

Novi Sad, grad o kome govorim, u kome sam rođen, u kome živim i radim, je mlad grad. Grad koji se još uvek stvara, gradi, kome je potrebna nega i pažljivo rukovođenje. Kroz njegovu istoriju on je spontano ali i planski građen i proširivan. Dva puta je rušen. Prvi put 1848., a drugi put 1999. godine. Oba puta su to bile nečije pogrešne odluke. Odluke koje je grad itekako osetio, a najviše njegovi žitelji. Novi Sad je kao i ostali gradovi koji ga okružuju, prolazio kroz ratove, prvi i drugi svetski, pogrom racije, razgradnju Jugoslavije. I zapravo, nikada nije toliko bio razaran u ratovima, koliko kroz ova dva nepotrebna bombardovanja. Novi Sad je imao svoju istorijsku kulminaciju razvoja, od 60 do 90-tih g.p.v., primenom 'planskog urbanizma', kada se širio, izgradnjom novih spavaonica, od Limana do Novog Naselja, probijanjem novih bulevara, izgradnjom novih saobraćajnica, novim industrijskim kompleksima, sportsko-rekreativnim centrima, kulturnim sadržajima,... Često je i tu bilo pogrešnih odluka, jer zapravo ništa nije idealno. Tada je grad 'rušen' sa vizijom i namerom da se izgradi bolji, urbaniji, svetliji, sa savremenim 'razdvojenim' saobraćajnicama... Na

primer, bio je prvi grad u širem regionu sa biciklističkim stazama. Grad je odjednom postao svetla tačka, privlačan, ne samo za dođoše koji će ostati već i za profesionalce koji se brinu o planiranju, razvoju i održavanju grada. Organizovani su raznorazni seminari, simpziji, a Novi Sad je bio pozitivan primer grada ekstenzivnog urbanog razvoja. Objavljivani su međunarodni konkursi, spomenuću dva, za Mišeluk i za Srpsko narodno pozorište. I tada su 'ljudi' koji odlučuju donosili, ništa manje za grad pogrešne odluke. Srećom, uvideli su da je Mišeluk kao koncept promašaj, a ni novca u gradskoj kasi nije bilo, ali je zato za beli mermerni bunker - zgradu SNP-a bilo. Zgrada je zavredela, po tim moćnim 'ljudima' koji su donosili diktirane, partijske odluke, da bude smeštena baš u sam centar, odmah preko puta Gradske kuće. Žrtva je ipak bila samo jedna strana Jevrejke ulice. Dakle nije bila neka velika žrtva, već polovična. I tako je, sa motivom, izvedeno jedno od prvih uspešnih rušenja najužeg gradskog jezgra. Matrica grada se posle toga krenula polako ali sigurno menjati. Kako je vreme odmicalo, tako su se društvene okolnosti menjale, jednopartijski sistem zamenjen je demokratskim višepartijskim. To se po logici dešavanja odrazilo i na grad, koji je ulazio u fazu nekakvog drugog sistema uređenja, povratka na kapitalizam, ali ovog puta onaj liberalni (preduzetnički) kapitalizam. Pravila igre su bila izmenjena. Neki drugi 'ljudi' zauzimaju za grad odgovorne pozicije. 'Ljudi' u osiromašenoj, ratom iscrpljenoj, od sistema opljačkanoj sredini, gde građani preko noći postaju zatočnici bede, beznada, najveće ikada inflacije, jednog opšteg siromaštva. Više nema onog nekadašnjeg elana, poleta, nade, građani više nisu širokogruđi prema dođošima, koji sada diktiraju neka nova pravila ponašanja, uslovljena sopstvenim nesrećnim sudbinama. Preko noći se pojavljuju neki novi 'investitori', puni 'keša k'o brod', koji se ponašaju kao vlasnici ne samo ljudskih sudbina i života nego i samog grada... Oni menjaju pravila, više nema odgovornih profesionalaca, sada su to samo 'svoga željni' politički poslušnici koji su u demokratskim uslovima odabrani (postavljeni) da vode računa o gradu. Srećom grad je postavljen na zdravoj osnovi, osmišljen na jednom ispravnom modelu i veoma ga je teško, bar sam tu optimista, preko noći toliko obezgraditi da izgubi ona svoja ranije zacrtana svojstva. Novi vid kapitalizma diktira pored novih pravila i nove 'ljude'. Ti 'ljudi' nisu manje profesionalci od onih ranije, samo su u poziciji da bi se 'materijalno ostvarili' moraju da slušaju. A moraju da slušaju, ne jedan već mnoštvo, najčešće veoma oprečnih političkih interesa, kako svoje trenutne partijske čelnike u gradskoj vlasti, tako i ove 'preduzetnike-investitore' koji imaju nove vizije o gradu. Te i takve nove investitore je prof. Tošković lepo definisao kao 'investicione urbaniste', koji nisu u stanju da vode računa ni o onim najelementarnijim normativima i propisima koje struka nalaže. Njima je profit i što 'veći broj kvadrata' jedino merilo kvaliteta i vrednosti. Novi Sad je prošao u svojoj istoriji, kao i svaki grad, kroz različite faze, od bogatstva do bede, a sada prolazi kroz taj 'investicioni urbanizam' koji je od svega što mu se moglo desiti možda i najpogubniji. Najpogubniji jer ostavlja neizbrisiv trag na

mnoge buduće generacije, jer je svest o gradu devastirala toliko da građani uviđaju kod odgovornih 'ljudi' njihove loše postupke i isključivo lične i materijalne interese. Ovi 'ljudi' (profesionalci) će se menjati za svojih mandata i neće moći ništa da izmene. Oni će se ili brzo 'prilagoditi' time što će biti kupljeni već po nekoj ceni, ili će se časno povući, što je gotovo apsolutna retkost i čekati neka bolja vremena. A dotle će grad odisati svojom turobnošću, besmislenim poduhvatima izgradnje, često vezanim za skandale (The Manual co.), biće sve manje privlačan i sve više ruiniran, skućen, zatrpan, mračan, prljav, zagađen,... Da svega ovoga nema, ne bi bilo ni ovog mapiranja gradskih nedoumica... I kao što Nevena Pušić, u samom uvodu knjige Prof. Pušića 'Grad bez lica', ispravno primećuje: 'Novi Sad je jedini grad koji se ruši građenjem'. Ovo bi se naravno moglo podrobnije tumačiti ali bi smo došli do istih zaključaka, da je Novi Sad izgubio ona svojstva koja je imao, ili je bar na dobrom putu da mu se to desi. Svedoci smo razvoja i napretka drugih provincijskih, manjih ili većih gradova u regionu, koji su danas onakvi kakav je Novi Sad bio nekada, a kakav više nije, ugodni, lepi, čovekomerni gradovi. Gradovi u tranziciji a u prosperitetu. Tu pre svega mislim na Segedin, Temišvar, Banja Luku, Zagreb, Ljubljanu. Primera ima dosta. To svakako ne znači da i u ovim gradovima nema problema, korupcije, divlje izgradnje,... Naravno i kod njih je zastupljen 'investicioni urbanizam', ali bar njihovi odgovorni 'ljudi' vode računa o tradiciji, nasleđu, kulturi, održavanju i unapređivanju onoga što su već nasledili kao takvo. Bar se vidljivo trude da budu profesionalci sa savešću.

Prof. dr Predrag Šiđanin